

Οι ρίζες της ευγονικής

β' μέρος

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΗΣ ΕΥΓΟΝΙΚΗΣ

[...] ο σημαντικότερος, σπουδαιότερος και, θα πρόσθετα, αυθεντικότερος κλάδος της κοινωνιολογίας που υπάρχει, δηλαδή η ευγονική.

Τζ. Μ. Κέυνς
(λίγο πριν τον θάνατό του)

Στο προηγούμενο τεύχος επιχειρήσαμε να δείξουμε πως το καπιταλιστικό κράτος και η ευγονική έχουν μια κοινή και βαθιά ιστορία. Για να το πετύχουμε αυτό γυρίσαμε πίσω στον Μάλθους και στην παράλληλη γέννηση της πολιτικής οικονομίας και της ευγονικής. Στη θεωρία του Μάλθους

εντοπίσαμε την απόπειρα των κρατών να οργανώσουν την κοινωνική συμπεριφορά στη βάση υγιών προτύπων, προκειμένου να πειθαρχήσουν την εργασία και να ρυθμίσουν τη ζήτηση των εμπορευμάτων. Το κράτος πρόνοιας αναδύθηκε ως ένα σύνολο θεσμών και ιδεολογικών μηχανισμών που ήταν επιφορτισμένοι με αυτά τα καθήκοντα: την οργάνωση της ζωής των εργατών/τριών μέσω της δημιουργίας μορφών ζωής υψηλού και χαμηλού ρίσκου. Με άλλα λόγια: το καπιταλιστικό κράτος στη βάση των Μαλθουσιανών διδασχών ανέλαβε την οργάνωση του πληθυσμού.

Στο δεύτερο μέρος αυτού του

σύντομου αφιερώματος θα περάσουμε σε μια σαφώς συμπαθέστερη μορφή. Συμπαθέστερη για ποιον θα μας πείτε; Για εμάς σίγουρα όχι και θα δείτε παρακάτω το γιατί. Ο Τζον Μέυναρντ Κέυνς, κατά παράδοχο τρόπο έχει αποτελέσει μια φιγούρα συμπαθή στην παγκόσμια αριστερά κι αυτό ίσως να οφείλεται στη στάση του κατά την περίοδο του μεσοπολέμου¹ ή στην έμφαση στα μακροοικονομικά. Δεν ξέρουμε τέλος πάντων ακριβώς, μάλλον έχουμε την υποψία πως οι απόψεις του Κέυνς ταιριάζουν με τις απόψεις της διεθνούς και ελληνικής αριστεράς γιατί από εκεί αντλούν τη θεωρία τους *περί κράτους*. Ναι, *του καπιταλιστικού κράτους, του κράτους των αφεντικών*, του οποίου ο έλεγχος, κι όχι η απονέκρωση, βρίσκεται στον πυρήνα της σοσιαλιστικής αλλά και της εθνικοσοσιαλιστικής σκέψης.

Ο Κέυνς λοιπόν σε απόλυτη αναντιστοιχία με το προφίλ που φιλοτεχνούσε για αυτόν η αριστερή σκέψη, υπήρξε *Μαλθουσιανός* και *Ευγονιστής*. Και το γεγονός αυτό δεν θα μπορούσε παρά να αποτυπώνεται τόσο στο σύνολο της σκέψης του όσο και στις πολιτικές του αναφορές στο κράτος. Πριν όμως περάσουμε στα ευγονιστικά κείμενα του Κέυνς θα δούμε λιγάκι το πλαίσιο της ευγονικής στη Μεγάλη Βρετανία της εποχής του. Με άλλα λόγια θα δούμε τι σήμαινε να είσαι ευγονιστής στη Βρετανία των πρώτων δεκαετιών του 20^{ου} αιώνα.

Ευγονική: μια βρετανική παράδοση.

Το άκουσμα της λέξης ευγονική πέρα από την ενστικτώδη αποστροφή που το συνοδεύει, μας παραπέμπει αυτόματα σε μια ιδεολογία: η ανθρωπότητα πρέπει να βελτιωθεί κι αυτό θα συμβεί μόνο μέσα από την απαλοιφή των ελαττωματικών στοιχείων των ανθρώπων. Αν όμως ανατρέξουμε στην ιστορία της θα δούμε πως υπήρξε κάτι πολύ περισσότερο: Οι ευγονιστές ήταν οργανωμένες κοινότητες επιστημόνων που διεκδικούσαν την πολιτική επιρροή των απόψεών τους και τη δημιουργία σχετικών θεσμών από τα κράτη.

Στη Μ. Βρετανία ιδρύεται το 1907 η Ευγονική Φιλεκπαιδευτική Εταιρία. Πρώτος πρόεδρος της είναι ο Σερ Φράνσις Γκάλτον, ευρέως γνωστός για το δόγμα του επιστημονικού ρατσισμού και στην

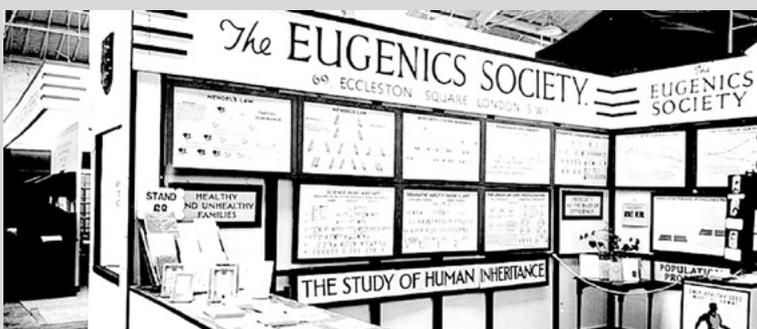
εταιρία συμμετέχουν ο Χ. Τζ. Γουέλς, πρόδρομος των μυθιστορημάτων επιστημονικής φαντασίας, ο Άλντους Χάξλεϋ, συγγραφέας του βιβλίου *Θαυμαστός Καινούργιος Κόσμος* και η Μαίρη Στόουπς, φεμινίστρια του «πρώτου κύματος», πολέμια του δικαιώματος των εκτρώσεων κ.α.. Τον Γκάλτον μετά τον θάνατό του το 1911, διαδέχθηκε στην προεδρία της εταιρίας ο Λέοναρντ Δαρβίνος (Leonard Darwin). Διακρηγμένος στόχος της εταιρίας ήταν η εισαγωγή της κουλτούρας της ευγονικής στη βρετανική κοινωνία και η ένταξή της στα σχολικά προγράμματα. Η εταιρία από τη στιγμή της ίδρυσής της ασχολήθηκε με την προώθηση των στείρωσεων και τον περιορισμό των γάμων. Το 1909 ξεκίνησε να εκδίδει το περιοδικό *Ευγονική Επιθεώρηση* (1909- 1965). Το 1912 διοργάνωσε το 1^ο Διεθνές Συνέδριο Ευγονικής, ενώ το 1926 μετονομάστηκε σε Εταιρία Ευγονικής φιλοξενώντας στις γραμμές της δεκάδες πολιτικούς και γιατρούς, με πιο γνωστούς τον Ουίνστον Τσώρτσιλ και φυσικά τον Κέυνς.

Από τις πιο εμβληματικές στιγμές στην ιστορία της Εταιρίας στις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, είναι η εμπλοκή της στην προώθηση του νόμου *περί Ατόμων με Διανοητική Ανεπάρκεια* (Mental Deficiency Act). Ο νόμος αυτός διαδέχτηκε τον *Νόμο περί Ηλιθίων* (Idiots Act) και οδήγησε στον εγκλεισμό σε ιδρύματα 65.000 ανθρώπων. Ο νόμος προβλέπει τέσσερις κατηγορίες διανοητικής ανεπάρκειας:

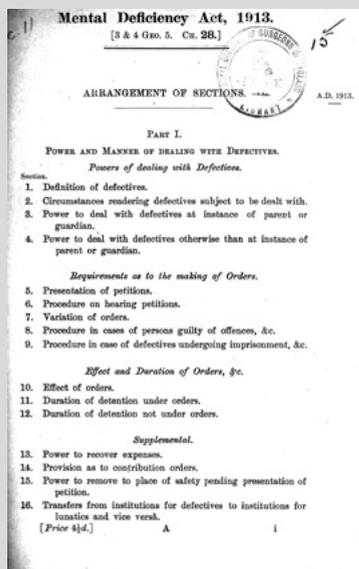
α) τους ηλίθιους: όσους δηλαδή είναι βαριά ανεπαρκείς ώστε να μη μπορούν να προφυλαχτούν από κοινούς φυσικούς κινδύνους,

β) τους νοτικά καθυστερημένους: αυτούς που η διανοητική ανεπάρκειά τους δεν ισοδυναμεί με ηλιθιότητα, αλλά είναι τόσο έντονη που είναι ανίκανοι να διαχειριστούν τον εαυτό τους ή τις υποθέσεις τους, ή, στην περίπτωση των παιδιών, να διδασχθούν να το κάνουν,

γ) τους ελαφρόμυαλους: εκείνοι των οποίων η αδυναμία δεν ισοδυναμεί με βλακεία, αλλά χρειάζονται φροντίδα, επίβλεψη ή έλεγχο για την προστασία τους ή για την προστασία των άλλων ή, στην περίπτωση των παιδιών, είναι ανίκανοι να επωφεληθούν από τη διδασκαλία στα συνήθη σχολεία,

δ) τους ηθικά ανεγκέφαλους: εκείνοι που εμφανίζουν διανοητική αδυναμία σε συνδυασμό με έντονες φαύλες ή εγκληματικές τάσεις και στους οποίους η τιμωρία έχει μικρό ή καθόλου αποτρεπτικό αποτέλεσμα.

Άλλη emblematicή στιγμή αποτελεί η διοργάνωση ενός πειράματος ευγονικής το 1919. Η Εταιρία προσέλαβε τον γιατρό Χέρμπερτ Φλέρ και τον βοηθό του Ρέιτσελ Φλέμινγκ ώστε να διεξάγουν μια έρευνα για τη φυλετική διασταύρωση. Οι γιατροί ξεκίνησαν να συλλέγουν ανθρωπομετρικά στοιχεία από νεαρούς μιγάδες από το Ανατολικό Λονδίνο, το Κάρντιφ και το Λίβερπουλ με σκοπό να εντοπίσουν τα αρνητικά αποτελέσματα της μίξης διαφορετικών φυλών.

Σε γενικές γραμμές η Εταιρία χαρακτηρίζεται από μια σύγκρουση απόψεων. Από τη μια πλευρά υπήρχαν αυτοί που διεκδικούσαν τη βελτίωση της ανθρώπινης φυλής μέσω κοινωνικών μεταρρυθμίσεων, ενώ από την άλλη βρίσκονταν όσοι διεκδικούσαν τον εκτοπισμό ή την εξάλειψη όσων δεν μπορούσαν να προσαρμοστούν. Οι δύο αυτές τάσεις λειτουργούν συμπληρωματικά καθ' όλη την ιστορία της εταιρίας και αποτυπώνονται και οι δύο στις διαφορετικές πρακτικές του Βρετανικού κράτους.

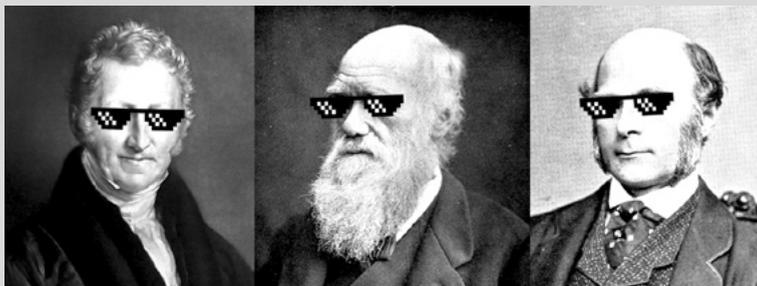
Ο Κένυς και η ευγονική

Η σχέση του Κένυς με την ευγονική ξεκινάει από πολύ νωρίς στην

ακαδημαϊκή του καριέρα. Κάποιος/α θα μπορούσε να εντοπίσει αναφορές ήδη από την διπλωματική του εργασία που παραδίδεται το 1907. Εκεί ο Κένυς αναφέρεται με θαυμασμό στο βιβλίο του Γκάλτον με τίτλο *Propability: the foundation of eugenics*. Ο προσωπικός φίλος του Κένυς, Άλφρεντ Μάρσαλ αποκαλύπτει το έντονο ενδιαφέρον του Κένυς για την *Ευγονική* στις αρχές της δεκαετίας του 1910. Στις 14 Ιουλίου του 1910 ο Μάρσαλ θα ολοκληρώσει την επιστολή του προς τον Κένυς με την παρακάτω φράση: *προτρέπω κάθε ενδιαφερόμενο για την Ευγονική να διαβάσει το κείμενό σας*. Είναι υπέροχο. Ένα χρόνο μετά ο Κένυς γίνεται ταμίας της *Εταιρίας Ευγονικής του Πανεπιστημίου του Κέιμπριτζ*.

Το 1914, ο Κένυς θα γράψει ίσως το πιο καθαρά ευγονιστικό κείμενό του. Ένα κείμενο το οποίο κατά περίεργο τρόπο απουσιάζει από τη συλλογή με τα άπαντά του. Ο τίτλος του κειμένου είναι *Ο Πληθυσμός και όπως εύκολα μπορείτε να συμπεράνετε, στο μεγαλύτερο τμήμα του ο Κένυς υμνεί τις απόψεις του Μάλθους, γράφοντας χαρακτηριστικά:*

Το επιθυμητό πλήθος του πληθυσμού δεν προκύπτει από τη λειτουργία της φυσικής τάξης. [...] Το φυσικό πλήθος του πληθυσμού είναι πιθανό να υπερβαίνει το ιδανικό. [...] Στα περισσότερα μέρη η υλική κατάσταση της ανθρωπότητας είναι κατώτερη από αυτή που θα μπορούσε να είναι αν ο πληθυσμός της μειωνόταν. Σε πολλά, αν όχι στα περισσότερα, μέρη του κόσμου υπάρχει στην πραγματικότητα αυτή τη στιγμή πυκνότερος πληθυσμός από ό,τι είναι συμβατό με ένα υψηλό επίπεδο οικονομικής ευημερίας [...] θα υπήρχε μεγαλύτερη ευτυχία στον κόσμο αν ο πληθυσμός του μειωνόταν [...] το κράτος [πρέπει]

να διαμορφώνει σκόπιμα το νόμο και τα έθιμα ώστε να επιτυγχάνεται η πυκνότητα του πληθυσμού που θα έπρεπε να υπάρχει.²

Και φυσικά συνεχίζει τα παραπάνω με αναφορές στην ανάγκη να μειωθεί ο πληθυσμός στην Ινδία και τις χώρες της Αφρικής, αφού το πλήθος τους αποτελεί πρόβλημα καθώς απειλεί τον συρρικνωμένο πληθυσμό της Αγγλίας. Δέκα χρόνια μετά, στις 4 Ιανουαρίου του 1923 ο Κένυς θα δημοσιεύσει στον τύπο ένα άρθρο με τίτλο *Οι υποβόσκουσες αρχές*. Εκεί θα συνεχίσει τη συζήτηση σχετικά με την ανάγκη για τη μείωση του πληθυσμού από εκεί που την άφησε μια δεκαετία πριν:

Υπό το φως όσων γνωρίζουμε σήμερα, δεν μπορώ να δω καμία πιθανή μέθοδο για την ουσιαστική βελτίωση της μέσης ανθρωπίνης μοίρας, η οποία να μην περιλαμβάνει ένα σχέδιο για τον περιορισμό της αύξησης του αριθμού [του πληθυσμού]. Μπορεί να αποδειχθεί ικανοποιητικό ώστε να καταστεί ο περιορισμός των απογόνων ασφαλής και εύκολος. Ίσως απαιτείται μια πιο θετική πολιτική.

Οι διατυπώσεις της παραπάνω παραγράφου θα μπορούσε να έχουν γραφτεί κατευθείαν από τον Μάρσαλ. Ο Κένυς συνεχίζει ζητώντας μια συνεκτική κρατική πολιτική που να περιορίζει και να ρυθμίζει τις γεννήσεις. Ένα χρόνο μετά στο σχεδιάγραμμα για το βιβλίο του *Προλεγόμενα για έναν νέο σοσιαλισμό* (8 Ιουνίου 1924), θα συμπεριλάβει την Ευγονική και την Κρατική μέριμνα για τις γεννήσεις, ως αναγκαίες παραμέτρους για ένα σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Το βιβλίο δεν εκδόθηκε ποτέ αλλά στα χειρόγραφα που έχουν διασωθεί εμφανίζεται η ρητή απαίτηση του Κένυς: *Είναι σαφές ότι ο κρατικός έλεγχος της ποσότητας*

και της ποιότητας του πληθυσμού είναι το κλειδί για τον νέο σοσιαλισμό.

Ίσως να μη χρειαζόμασταν τα παραπάνω αποσπάσματα για να αποδείξουμε την εμπλοκή του Κένυς και της θεωρίας του με την ευγονική. Η θέση του ως προέδρου της *Μαλθουσιανής Λίγκας* κι ως αντιπροέδρου της *Βρετανικής Ευγονικής Εταιρίας* καθ' όλη τη διάρκεια του Β' Π.Π (1937- 1944) ίσως να αρκούσαν για να την αποδείξουν. Οι αναφορές μας όμως χρησιμεύουν σε κάτι πιο σημαντικό: Η Κεϋνσιανή θεωρία της πλήρους απασχόλησης και της ενεργούς εμπλοκής του κράτους στη ζήτηση και την απασχόληση πρέπει να θεωρηθούν συναφείς με τις ευγονικές αναφορές τους. Και το αντίστροφο: η ευγονική ως απάντηση στο ζήτημα του πληθυσμού πρέπει να θεωρηθεί συναφής με την ενεργή ρύθμιση από το κράτος της κοινωνικής αναπαραγωγής.

Οι επιτυχίες της Ευγονικής Εταιρίας, οι ρατσιστικοί νόμοι που επιχειρούσαν να ορίσουν με σκληρά κριτήρια την νομοσύνη οδηγώντας χιλιάδες προλετάριους σε ιδρύματα αποτέλεσαν τμήμα της προνοιακής πολιτικής του Βρετανικού κράτους και πρέπει να διαβαστούν παράλληλα με την πολιτική θεωρία του Κένυς. Όπως επίσης και οι απόψεις του για την συρρίκνωση του πληθυσμού των Βρετανικών αποικιών πρέπει να διαβαστούν μαζί με τις αναφορές του για τις σχέσεις των Ευρωπαϊκών κρατών μετά τον 2ο Π.Π. Κι όλα αυτά, για να μας γίνει σαφές πως η ευγονική αποτελεί τμήμα της κρατικής πολιτικής που επιχειρεί να διαχειριστεί τις διαδοχικές κρίσεις των αρχών του 20ου αιώνα. Ως τέτοια η ευγονική παραμένει επίκαιρη για τα καπιταλιστικά κράτη ακόμα και σήμερα. Ίσως περισσότερο από ποτέ επίκαιρη.

1. βλ. *Οι ρίζες της Ευγονικής, μέρος α': Πολιτική Οικονομία - Συμπεριφορά - Ευγονική*, Antifa Traverso #12, σελ.16-17.

2. Μπορείτε να διαβάσετε το πλήρες κείμενο στα Αγγλικά στο παράθεμα του κειμένου H.W. Fuller, *Keynes on Eugenics, Race and Population Control* (2019) που είναι αναρτημένο στο διαδίκτυο.